

Wouter Gomperts

De perverse politieke stijl

Kan de psychoanalyse helpen begrijpen waarom een politieke stijl van minachting voor vrouwen, voor zwarten en andere minderheden, uitsluiting van nieuwkomers, hoon voor gebrekkige of lelijke mensen, criminalisering van tegenstanders, ontkenning van feiten en opgewonden *tweets* zo'n succes kan hebben?

Sigmund Freud thematiseerde de relatie tussen de kleine wereld van de psyche en de grote wereld van het beschavingsproces. In zijn *Het onbehagen in de cultuur* dwingt het beschavingsproces tot het inperken van driftbevrediging. Verdringing en beheersing zijn niet iets wat een samenleving mensen onnodig oplegt. Het gaat om een verinnerlijkte dwang tot zelfsturing, die het samenleven mogelijk maakt zonder dat men elkaar seksueel exploiteert of de hersens inslaat. Volgens Freud heeft het beschavingsproces zijn prijs: het legt mensen een druk op die tot onbehagen en neurosen leidt. Neurosen beschrijft hij als het negatief van perversies: wat in neurosen verdrongen wordt, wordt in perversies verheerlijkt en uitgeleefd. Als neurose een bijproduct is van het beschavingsproces, dan kan perversie iets vertellen over tegenbewegingen in het beschavingsproces. Hiervan uitgaande begrijp ik Trumpisme als een verschijnsel dat verwantschap heeft met perversie. Hiermee heb ik niet de persoonlijke psychopathologie van Donald Trump op het oog, hoe verontrustend die ook kan zijn. Mijn punt is dat Trumpisme een sociaalpsychologisch verschijnsel is dat doet denken aan perversie.

In de psychiatrie hebben perversies betrekking op seksuele voorkeuren die als abnormaal worden beoordeeld. Perversies hebben in de psychoanalyse niet alleen betrekking op de wijze van seksuele bevrediging. Perversies worden gekenmerkt door een rigide afweerorganisatie in en tussen mensen waarin groot onbehagen radicaal wordt weggemaakt in een opwindende pseudowerkelijkheid. Trauma en nederlaag worden omgekeerd in wraak en triomf, waarheid wordt leugen en leugen waarheid. Mijn bewering is dat Trumpisme voorziet in een perverse verwerking van rancune.

Het ressentiment in de samenleving

Menno ter Braak schrijft in zijn *Het nationaal-socialisme als rancuneleer* over de alomtegenwoordigheid van rancune in de democratische samenleving. Het is de gelijkheid als ideaal, die, gegeven de biologische en sociologische onbestaanbaarheid van gelijke mensen, de rancune promoveert tot een macht van de eerste orde. Het hedendaagse gelijkheidsideaal bezingt de zegeningen van goed onderwijs. In de Verenigde Staten heeft de sterk gegroeide onderwijsdeelname geresulteerd in de positieverbetering, zelfontplooiing en het verbeterde gevoel van eigenwaarde van grote aantallen vrouwen, zwarten, immigranten en andere voormalige buitenstaanders. Grootschalige emancipatieprocessen leiden, in de lijn van Ter Braak, tot rancune bij degenen die er geen deelgenoot van zijn. De mensen van het ressentiment in het Amerika van vandaag worden gesymboliseerd door het narratief van 'de boze witte man'. Hij heeft het gevoel dat vrouwen, zwarten en immigranten voordringen en worden voorgetrokken, terwijl hem zijn mannelijke en witte superioriteit zijn afgenomen. Hij ziet zichzelf als erfgenaam van het ware, oorspronkelijke Amerika dat in ere moet worden hersteld. Zijn Amerikaanse droom wordt echter als racistisch, seksistisch, homofob en achterlijk beschouwd. Hij voelt zich veracht door het

geëmancipeerde grootstedelijke Amerika in de verpersoonlijking van Barack Obama en Hillary Clinton.

Trump beweert voor de miskende belangen van zijn achterban op te komen. Wat hen in werkelijkheid verenigt, is rancune.

Perversie bij volmacht

Hoewel iemand die er uitziet als een eend, waggelt als een eend en kwaakt als een eend, waarschijnlijk een eend is, beweer ik niet dat Donald Trump een narcistische perverseling is. Ik heb geen idee of hij traumatische onmacht uit zijn kindertijd omkeert in de lust van wraak en triomf. Ik weet niet of voor zijn zelfbehoud onbewust het devies is: 'Ik jaag schrik en afschuw aan, dus ik besta'.

Waar het mij om gaat, is de veronderstelling dat hij een perverse belevingswereld aanjaagt, exploiteert, bespeelt en verpersoonlijkt, die bij veel mensen, die zich als persoon en als groep miskend voelen, een sterke weerklank heeft. In de ban van Trump's loochenende pseudowerkelijkheid verdwijnt hun gevoel van achterstelling en verwaarlozing uit de directe beleving. Hun angst en wanhoop komen onder de huid van de mensen die met de gerustheid leefden aan de goede kant van de samenleving te staan. Hiertoe is een politieke stijl van méér seksisme, racisme, laster, liegen en choqueren effectiever dan een van minder. Wraakzuchtige verlangens worden ermee bevredigd, oude gevoelsovertuigingen van witte en mannelijke superioriteit versterkt. Trauma en nederlaag zijn omgekeerd in wraak en triomf, waarheid is leugen en leugen waarheid. Dit maakt de frustraties van een hopeloze maatschappelijke realiteit voor even ongedaan. Ik noem dit perversie bij volmacht.

Zolang de ontnuchtering uitblijft, is dit, naar ik veronderstel, de opwindende aantrekkingskracht die Trump voor zijn aanhangers heeft.

Wouter Gomperts is psychoanalyticus